

Josep Carner

Visat núm. 2
(octubre 2006)

per Marcel Ortín

Josep Carner (1884-1970) va trobar en la traducció, alhora, un *modus vivendi* (en alguns moments la seva principal font d'ingressos) i una ocasió per exercitar les seves capacitats d'escriptor i per contribuir a la creació d'una llengua literària que es trobava, al seu entendre, en procés de construcció.

Josep Carner i Puig-Oriol, escriptor i diplomàtic, va néixer a Barcelona l'any 1884 i va morir a Brussel·les el 1970. Va signar les obres amb el seu nom i amb múltiples pseudònims, entre els quals destaquen: Bellafila, Calíban, Joan d'Albaflor i Joan Sitjar. Va conrear la poesia lírica, en primer lloc, i també el teatre i la prosa breu, descriptiva i assagística, amb alguna incursió esporàdica en la ficció; també va publicar una cinquantena de traduccions al català i a l'espanyol. Entre 1903 i 1917 va contribuir decididament, des de la posició d'un professional de les lletres, al projecte polític encapçalat per Enric Prat de la Riba: la consolidació institucional de la cultura en la pròpia llengua, en correspondència amb una organització social moderna, burgesa, de base liberal i amb capacitat d'autogovern. L'any 1921 va iniciar una carrera diplomàtica que el va portar a residir en diverses ciutats (Gènova, San José de Costa Rica, Le Havre, Hendaia, Madrid, Beirut, Brussel·les i París). Al final de la Guerra Civil Espanyola es va exiliar, primer a la capital de Mèxic i després, el 1945, a Brussel·les.

Les seves primeres traduccions són col·laboracions en revistes. Ja n'hi ha algunes de ben curioses entre els escrits que, encara infant, enviava a *L'Aureneta* (1896-1898). De les primeres publicades en llibre cal destacar-ne les tres de Shakespeare per a la «Biblioteca Popular dels Grans Mestres», iniciativa de la casa editorial E. Domènech per a la qual treballava: *El somni d'una nit d'estiu* (1908), *Les alegres comares de Windsor* (1909) i *La tempesta* (1910); fetes a partir de les versions franceses de François-Victor Hugo, revelen un propòsit de dignificació de la llengua literària des de posicions afins a l'arbitrarisme orsià, ben explícites en el prefaci a *El somni d'una nit d'estiu*: selecció cultista, evitació de dialectalismes i vulgarismes en els personatges que no són còmics, cert preciosisme, àmplia llibertat en la recreació. Per a la mateixa editorial va traduir a l'espanyol el 1909 l'obra narrativa de Joaquim Ruyra (*Jacobé. Narraciones del mar y la montaña*), amb el propòsit de divulgar un autor de la generació anterior els valors estètics del qual no contradeien el seu ideal d'una literatura «civil i elegant»: ruralisme sense exageració ni pessimisme, *caritas* cristiana, llenguatge depurat i molt expressiu en la seva senzillesa aparent. De 1909 són també les traduccions de Tristan Bernard, Molière (estrenada anys abans) i les *Floretes de sant Francesc* (refeta el 1957), que representen el seu interès de joventut pel teatre i la seva afinitat amb el corrent espiritual del franciscanisme, ben viu en aquell moment a Catalunya.

Va ser editorialista i redactor de *La Veu de Catalunya*, i director de publicacions periòdiques de

signe culturalista o d'un humorisme elegant, en totes les quals tenien bona acollida les traduccions. Des del seu càrrec de secretari de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans va contribuir a l'èxit de la reforma lingüística promoguda per Pompeu Fabra. Rere la mort de Prat, es va encarregar d'una iniciativa cultural concebuda sota el seu mandat, l'Editorial Catalana, orientada a proporcionar als lectors de *La Veu* obres de qualitat: literatura catalana i estrangera i alta divulgació. El catàleg dels anys en què la va dirigir (1918-1921) respon a les seves preferències literàries, ben manifestes en la promoció d'obres originals per a la «Biblioteca Catalana» (prosa d'observació i una nova narrativa allunyada del naturalisme) i en la selecció rigorosa i coherent d'obres estrangeres i dels seus traductors catalans per a la «Biblioteca Literària». Les traduccions amb què hi va contribuir ell mateix, abundantíssimes, li van permetre explorar algunes possibilitats estilístiques de la llengua acabada de codificar: usos irònics, neologismes, i combinacions d'expressions idiomàtiques amb rescats dialectals, arcaïtzants o cultistes. Pel que fa a les modalitats literàries, són molt variades, com es pot veure per la nòmina d'autors traduïts: d'Andersen a Mark Twain, de La Fontaine i Molière a Arnold Bennett, els valors que hi predominen són els de la literatura d'observació irònica i humorística, la comèdia, la fantasia, el relat d'aventures i la narració sentimental refinada. En aquesta època va traduir també un parell d'obres d'assaig religiós i polític, i molta literatura infantil per a diverses col·leccions de contes il·lustrats de l'Editorial Muntanya, principalment en espanyol.

En haver-se distanciat de la Lliga, per la radicalització conservadora del partit i per diferències amb alguns dels seus dirigents, l'any 1921 va buscar una via d'estabilitat econòmica en la carrera consular, però no va ser fins al 1928 que va abandonar *La Veu de Catalunya* per portar les seves col·laboracions periodístiques a *La Publicitat*, el diari d'Acció Catalana. El contacte amb els lectors catalans va anar-lo mantenint amb aquestes col·laboracions i també amb les reedicions revisades dels seus llibres de poesia o amb llibres nous. Algunes traduccions de novel·la publicades en aquesta època (Defoe, Lewis Carroll i Thackeray) van ser rescatades de vells projectes de l'Editorial Catalana; d'altres, de poesia i narrativa breu, van anar apareixent en revistes infantils (*Violet*), o humorístiques i d'entreteniment (*El Borinot*, *Bella Terra*, *D'Ací i d'Allà*); i també van sortir a la *Veu*: faules de R. L. Stevenson, assaigs de Charles Lamb, alguns dels *Canti* de Leopardi. Entre 1928 i 1931 va traduir tres de les novel·les majors de Dickens (*Pickwick*, *David Copperfield* i *Les grans esperances de Pip*) per a la «Biblioteca a Tot Vent» d'Edicions Proa, la col·lecció de novel·la moderna catalana i estrangera dirigida per Joan Puig i Ferrer. El 1931 va aparèixer sense el seu permís una traducció molt antiga i fragmentària dels *Caràcters* de La Bruyère, fet que va motivar un diàleg interessant amb el crític Just Cabot. El 1935 va aparèixer *Lluna i llanterna*, un conjunt de recreacions de poesia xinesa a partir de versions angleses, després incorporat i ampliat en el primer volum de les seves obres completes, *Poesia* (1957). També són d'aquesta època dues col·laboracions amb Marià Manent que demostren l'interès de tots dos escriptors per la traducció de literatura infantil.

Durant la Guerra Civil va continuar servint les institucions republicanes. Exiliat a Mèxic (1939-1945), va ensenyar a la universitat, va traduir abundantment a l'espanyol per al Fondo de Cultura Económica (Locke, Milton, Vico, Bacon) i per a altres editorials, i va apadrinar diverses iniciatives culturals. De 1944 són els aforismes «De l'art de traduir», publicats a la revista que havia fundat amb Agustí Bartra, *Lletres*; hi resumia el seu ideari de traductor (evitar la desnaturalització a què condueix un literalisme excessiu, traduir «amb esment dòcil i ploma lliure», i impregnar amb la pròpia personalitat l'obra traduïda), alhora que hi ponderava una vegada més els beneficis que els escriptors i la cultura nacional obtenen de la traducció. L'última etapa de la seva vida va transcórrer a Brussel·les (1945-1970), on va exercir de professor de llengua i literatura. Les seves obres inèdites de publicació pòstuma són traduccions: una col·lecció de proverbis, els *Assaigs* de Bacon, i la segona versió del «Laudes creaturarum» de Sant Francesc d'Assís, per a un llibre de gran bibliofília de Joan Miró.

Per saber-ne més